

- filozofie a kultury
- poznání v sociálně kulturním systému
- principu vývoje a evoluce stylu myšlení.

Široká je rovněž dvoustranná spolupráce s vědeckými institucemi v NDR. Společně budou zkoumána tato témata:

- problémy dějin marxisticko-leninské filozofie v období konce devatenáctého a první třetiny dvacátého století
- kritika buržoazní ideologie
- sociální hybné síly urychlování vědeckotechnického pokroku
- tvorba strategií vědy v podmínkách vědeckotechnické revoluce
- metodologicko-metodické a výzkumné metodické problémy prognózování sociálních procesů, včetně účinných řešení v oblasti zpracování dat
- problémy socialistického způsobu života v podmínkách intenzifikace
- začleňování mládeže do společenských procesů.

S Ústavem pro filozofii a sociologii Polské akademie věd byla dohodnuta v rámci této formy spolupráce následující témata:

- analýza souvislostí mezi podmínkami života, sociální strukturou společnosti a společenským vědomím
- marxistická teorie lidské subjektivity
- marxistická teorie osobnosti
- dějiny středověké filozofie
- dějiny filozofie období 1918–1945.

Ve výzkumu mladé generace je pro 8. pětiletku také připravena dohoda s Vědecko-výzkumným ústavem mládeže v Sofii.

Ve styku s nesocialistickými zeměmi se počítá s organizací takové mezinárodní spolupráce, jež umožní pracovníkům ústavu jednak seznamovat odborné kruhy v zahraničí s výsledky československé vědy, jednak získávat nejnovější poznatky v daném oboru v hostitelské zemi v souladu s cíli československé státní politiky a zájmy zemí socialistického společenství.

Ve styku s těmito zeměmi bude účelné více využívat možností mezinárodních organizací, jako jsou UNESCO, IIASA, Vídeňské středisko, a snažit se o vysílání mladých vědeckých pracovníků na dlouhodobější pobyty s cílem získat nejnovější vědecké poznatky dosažené v daném oboru a jazykové znalosti potřebné pro styk s vědci v této části světa.

Na základě dosavadních zkušeností a s přihlédnutím ke koncepci vědeckovýzkumné činnosti ústavu lze vyjádřit přesvědčení, že plánovaná a schválená mezinárodní vědecká spolupráce účinně přispěje jak k plnění vědeckovýzkumných úkolů ústavu, tak i k prezentaci jejích výsledků v zahraničí a prohloubení spolupráce mezi zeměmi socialistického společenství.

Vladimír Dubský

Konference „Automatizované systémy řízení a informační systémy řízení sociálního rozvoje — ASŘ/INF '85“ (1)

Systematické sledování dílčího problému automatizace řízení a plánovité řízení sociálních procesů, které je součástí výzkumu otázek automatizace a sociálního rozvoje, pokračovalo v závěru roku 1985 sedmou konferencí(2), pořádanou v Olomouci. Byla

(1) Konferenci uspořádali řešitelé hlavního úkolu státního plánu základního výzkumu VIII-3-3 *Řízení a plánování společenských procesů v období výstavby rozvinutého socialismu v ČSSR* ve spolupráci s Českým výborem komitétu pro vědecké řízení Československé vědeckotechnické společnosti a Domem techniky ČSVTS Praha. Sborník referátů vydal DT Praha.

(2) První konference, *Automatizované systémy řízení a řízení sociálních procesů — ASŘ/RSP '79*, v Karlových Varech se pokusila vymezit základní teoretické a meto-automatizovaných informačních a řídicích systémů — AIS, ASŘ. Druhá konference, *Automatizovaných informačních a řídicích systémů — AIS, ASŘ*. Druhá konference, *Sociálně psychologické aspekty automatizovaných systémů řízení — ASŘ/SPA '80*, se konala v Brně. Cílem bylo všestranně osvětlit jediný problém, formování vztahů mezi lidmi, kteří projektují a realizují AIS a ASŘ. Téma třetí konference v Mariánských Lázních bylo *Automatizované systémy řízení a modelování sociálních procesů*

zaměřena na osvětlení komplexu teoretických i praktických otázek informačního zobrazení sociální reality ve vazbě na procesy pořizování, sběru, ukládání, transformace a využití informace, především pak pro řízení sociální stránky společenské existence. Jednání konference bylo orientováno k následujícím problémovým okruhům:

- obecná východiska informačního zobrazení sociální reality pro plánovité řízení sociálních procesů;
- teorie a praxe tvorby systémů ukazatelů, norem, normativů a kritérií pro všechny fáze plánovitého řízení a projektování sociálních procesů: modely jako zdroj informací;
- metodické problémy využití sociální informace v prognózování, plánování a projektování; plány kádrového, personálního a sociálního rozvoje;
- technické (hardwarové) a programové (softwarové) vybavení, typové programy pro práci se sociální informací (AIS, ASŘ), stav a vývojové trendy.

Cílem konference bylo shromáždit poznatky z rozvoje informačního systému řízení sociálních procesů v teoretické, aplikační i uživatelské rovině, poznatky o úrovni teoretického rozpracování, metodických otázek a problémů automatizace s důrazem na programové vybavení a začlenění do automatizovaných systémů informačních a řídicích (AIS, ASŘ).

V úvodu konference vyzvedl předseda přípravného výboru V. Pernica (Ústav pro filozofii a sociologii, Praha) požadavky na řízení, vyplývající ze 16. zasedání ÚV KSČ. Nově koncipovaný pětiletý plán je založen na dlouhodobém výhledu ekonomického a sociálního rozvoje československé společnosti. Zdokonalovat řízení, to je dlouhodobý proces celkového zdokonalování společenských, zejména ekonomických vztahů, výrazného posilování účinnosti celého systému plánovitého řízení a prohlubování socialistické demokracie. Vedle zkvalitňování řídicí práce strany, státu a společenských organizací nabývá velkého významu prohlubování demokratických forem účasti pracujících na řízení společenských procesů, včetně výběru nejschopnějších kádrů do řídicích funkcí v národním hospodářství. Klíčovým problémem je optimalizace sloučení centrálního řízení s rozvojem iniciativy zdola. Aktivizace rezerv skrytých v subjektivním faktoru bude v nadcházejícím období rozhodující.

Řízení nejsložitější formy pohybu – sociální – vyžaduje specifickou sociální informaci. Mnohotvárnost reality předpokládá informační systém jako jednotu mnoha stránek a přístupů, na nichž se podílejí všechny společenské vědy. Nelze přitom opomíjet ani otázky metodické a technické. Strukturu informační základny tvoří jednak věcný popis sociálních jevů, jednak normy, normativy a kritéria sociálního rozvoje, jakož i modely, spolu s nástroji jejich užití a interpretace, a také široká škála technických prostředků pro práci s informacemi.

Úvodní referát, *Zdokonalování systému plánovitého řízení sociálních procesů*, připravil F. Kutta (Ústav pro filozofii a sociologii ČSAV, Praha). Úvodem se zmínil o základních etapách dosavadního vývoje plánovitého řízení v ČSSR a o dvojím pojetí sociálního plánování. Dále věnoval pozornost rozpornostem v informačním uchopení otázek sociální efektivity a místu filozofie a sociologie v rozvoji teorie řízení. Těžištěm jeho příspěvku byla kritická analýza formování socialistické teorie řízení, zakončená formulací směrů zdokonalování systému plánovitého řízení sociálních procesů. Socialistická teorie řízení by měla být jednou z nejkomplexnějších systémových, interdisciplinárních teorií, což zvýrazňuje úlohu filozofie jakožto metodologického základu teorie řízení. Filozofické základy různých teorií řízení jsou většinou chatrné, mimo jiné i proto, že sama filozofie nevěnuje otázkám řízení dostatečnou pozornost. Musí být komplexně rozpracována marxistická teorie celospolečenského řízení, která by zahrnovala stranické vedení, státněpolitické řízení.

– *ASŘ/MOD '81*. Diskutovalo se, do jaké míry je dnes vůbec možné a účelné ASŘ spojovat s modelováním sociálních jevů a procesů. Čtvrtá konference, *Automatizované systémy řízení a implementace sociálních plánů – ASŘ/IMP '82*, v Gottwaldově byla věnována všestrannému osvětlení otázek implementace z hlediska teoretického, metodického i z hlediska praxe. Pátá konference, *Automatizované systémy řízení a plánování sociálního rozvoje územních celků – ASŘ/PSÚ '83*, v Brně projednávala otázky zvyšování efektivity plánovitého řízení sociálních procesů sjednocováním odvětvového s územním principem plánovitého řízení. Šestá konference, *Automatizované systémy řízení a prognózování sociálních procesů – ASŘ/PROG '84*, v Brně byla věnována základním problémům prognózování sociálního rozvoje a možnostem zefektivnit prognostické práce využitím výpočetní techniky. Z každé konference byl vydán sborník a vypracovány závěry obsahující doporučení společenské praxi.

ekonomické a sociální řízení v průřezech vědeckotechnického, ekonomického, sociálního a ekologického rozvoje, směřující ke komplexnímu rozvoji socialistického způsobu života.

Referát *Sociální aspekty dlouhodobého rozvoje ČSR* přednesl J. Gacka (Česká plánovací komise, Praha). Zaměřil se na otázky účelné diferenciací informací podle užití i podle místa vzniku informace. Zatím se v praxi obtížně odlišuje informace určená pro vypracování dlouhodobého výhledu od informace k vypracování prognózy. Nová metodika vypracování plánových dokumentů – dlouhodobý výhled a z něho vycházející pětiletý plán – podstatně silněji akcentuje pozornost člověku jako tvůrci i uživateli hodnot. Tímto směrem je také nutno zdokonalovat informační systémy.

V příspěvku *K sociální informatice* se M. Vitek (Vysoká škola chemicko-technologická, Pardubice) zabýval teoretickými základy sociální části informatiky. Referát *Automatizace, informace a sociální projektování* Z. Drába a V. Pernicy (Ústav pro filozofii a sociologii ČSAV, Praha) věnoval pozornost informačnímu a technickému zabezpečení sociálního projektování. A. Klindera (Kancelář ČNR, Praha) v referátu *K očekávaným důsledkům automatizace v ČSR* se zabýval některými hypotézami změn v obsahu práce a požadavky na jejich informační zobrazení.

Přehled požadavků na sociální informace v nadcházejícím období připravil R. Chochola (Federální ministerstvo práce a sociálních věcí) v příspěvku *Informační stránka řízení sociálního rozvoje v 8. pětiletém plánu*. J. Vaško (Státní komise pro technický a investiční rozvoj, Praha) v referátu *Výsledky výzkumu územního plánování v 7. pětiletce a řízení sociálního rozvoje* seznámil konferenci s existujícími informacemi a informačním systémem o území. P. Chalupa (Pedagogická fakulta Univerzity J. E. Purkyně, Brno) v příspěvku *Prognóza vývoje potenciálu pracovních sil do r. 2000* ukazuje závislost metodiky prognózy na informačních zdrojích. Referát *Sociální aspekty informačních systémů hromadných sdělovacích prostředků* přednesl Z. Dráb (Ústav pro filozofii a sociologii ČSAV, Praha).

Referátem *Analytická informace pro řízení sociálních procesů* M. Tomšíka (Vysoká škola ekonomická, Praha) byl uveden blok věnovaný metodickým i praktickým otázkám informačního zabezpečení řízení sociálních procesů v socialistických organizacích. M. Filka (VŠCHT, Pardubice) připravil příspěvek *Problémy sociálních informací v podniku a VHH*. Příspěvky L. Machoně (Ústav pro filozofii a sociologii, Praha) *Sociální problémy a sociální informace* a I. Tomeše a K. Hešké (Technicko-ekonomický výzkumný ústav hutnictví, Praha) *Tvorba norem a normativů sociální vybavenosti jako nástroj objektivizace programů a plánů sociálního rozvoje* jsou orientovány na metodologické a metodické otázky sociálních informací. Výsledky konkrétních výzkumů uvedli J. Tyl a B. Jungmann (Výzkumný ústav sociálního rozvoje a práce Bratislava, pracoviště Praha) v příspěvku *Metody a výsledky hodnocení sociální vybavenosti – meziresortní srovnání* a B. Jungmann v referátu *Standardizace „měkkých dat“ a plánování sociálního rozvoje*.

Pozornost vzbudily referáty *Systém řízení personální práce ve VSŽ M. Haňdiaka* (Východoslovenské želežárny, Košice) a *Sociální informace v ASŘ koncernu Vítkovice J. Durčoka* (Koncern Vítkovice, Ostrava). M. Haňdiak zdůraznil význam analýzy reálných pracovních podmínek, v jejich podniku zatím zastává těžkou fyzickou práci více než 40 % pracujících. Proto je sociální rozvoj v nejbližší budoucnosti podmíněn především technickým rozvojem. Zcela přirozené se zformovala úzká spolupráce orgánů řízení technického rozvoje a personálního a sociálního rozvoje. Prosazuje se požadavek „pasportizace pracovních míst“ a objektivního popisu pracovních funkcí. Diskutující byli toho názoru, že zkušenosti VSŽ v této oblasti by se měly hlouběji analyzovat a využít. Děje se tak v resortu FMHTS a mělo by se tak postupovat i jinde. J. Durčok se zabýval otázkami výstavby ASŘ. Za hlavní považuje skutečně týmovou práci. Důležité je také teoretické zobecňování v praxi dosažených výsledků. Na oba referáty navázal rozsáhlejší diskusní příspěvek P. Koberta (Výzkumný ústav rozvoje oblasti a měst – VÚROM, Ostrava). Zdůrazňoval v něm návrh na zformování „informačního průmyslu“. Obsahové otázky informace jsou výhradní doménou uživatele informace. Při výstavbě AIS, je-li neúměrně upřednostňována obsahová stránka informace, se posiluje tendence petrifikovat současný stav systému i jeho mechanismů a ztrácí se příležitost zásadních inovací řídicího systému.

V tomto bloku byly dále předneseny referáty *Plánování řízení sociálních procesů a specifika organizací* K. Valíše (DRUPOS, Brno), *Sociologická informace v sociálních analýzách* V. Chlumského (Ústav ekonomiky a organizace stavebnictví Bratislava, pracoviště Praha) a J. Řeháka (ÚFS ČSAV, Praha). *Ke zdokonalování informačních systémů pro řízení sociálního rozvoje v zemědělství* hovořila E. Němcová (Výzkumný ústav ekonomiky zemědělství a výživy, Praha) a kolektivní příspěvek pracovníků Výzkumného ústavu k. p. Škoda V. Fialy, I. Hradecké, V. Cibulky *Východiska budování ASŘ pro oblast sociálního rozvoje v k. p. Škoda* přednesl V. Cibulka.

Problémy informačního zabezpečení řízení sociálních procesů v územním průřezu byly uvedeny metodickými a metodologickými otázkami v referátu M. Illnera (ÚFS ČSAV, Praha) *Optimalizace a analýza ukazatelů sociálního rozvoje okresů ČSSR*. V. Ulman (VÚROM, Ostrava) se v referátu *Informace a výpočetní technika v plánovitém řízení sociálního rozvoje územních celků* zabýval praxí výstavby informačních systémů pro účely řízení komplexního rozvoje územně správními orgány. Dále k těmto otázkám hovořil J. Kovář (VÚROM, Ostrava) *Poznatky a zkušenosti z analýzy sociálního rozvoje oblastí* a J. Patočka (ÚFS ČSAV, Praha) *K otázkám intenzifikace regionálního rozvoje*.

Metodické otázky zkvalitňování informačních soustav rozdílného určení uvedl V. Čech (Vysoká škola strojní a elektrotechnická, Plzeň) referátem *Neperiodická informační soustava v pedagogickém řízení*. Na základě bezesporného významu vzdělání pro rozvoj osobnosti je navrhována koncepce neperiodické informační soustavy pro účely pedagogického zařízení, která vhodně doplňuje soustavu statistických údajů potřebnými „měkkými daty“. Dále zde byly předneseny referáty *Programové vybavení a efektivní využívání informací* (K. Lux, ÚRO, Praha) a *Hodnocení organizačních struktur v dialogu s počítačem* (K. Ivanička, Institut řízení, Bratislava). E. Kratochvíl (Výzkumný ústav matematických strojů, Praha) v referátu *Automatizace v plánování sociálního rozvoje* hovořil o stavu přípravy typového programového vybavení pro vypracování a vyhodnocování plánů personálního a sociálního rozvoje na počítačích řady JSEP, především čs. výroby EC 1026 a 1027. K. Štětka (Ústav sociálního rozvoje a práce Bratislava, pracoviště Praha) připravil příspěvek *Předkládání informací z organizací centrálním orgánům na magnetickém nosiči*. E. Meinová (VŠSE, Plzeň) přednesla referát *Rozhodovací tabulky a řízení sociálních procesů ve výrobních organizacích*.

Rozsáhlejší diskusní příspěvek přednesla V. Haškovcová (Federální statistický úřad, Praha) k záměrům „*vytvořit integrovaný subsystém sociální statistiky*“. Hlavním úkolem je dosáhnout ucelenějšího obrazu sociálních jevů a procesů prostředky statistiky a využitím stávajících nástrojů. Vychází se z inventury doposud zjišťovaných skutečností a zkoumá se jejich schopnost analytické výpovědi. Předpokládá se soustavné využívání výsledků sčítání lidu i výběrových šetření. Cílem je vytvoření ucelené báze dat. E. Mleziva (Výzkumný ústav dopravní Žilina, pracoviště Praha) v referátu *Informační význam prognostiky pro její realizaci* upozornil na předpoklady realizace prognózovaných událostí jako důsledků působení informace v mezních kategoriích „sebeuskutečňující“ a „sebelikvidující“ prognózy.

Dělná atmosféra konference se projevovala v diskusích k referátům a v panelové diskusi.⁽³⁾ Náměty z referátů a diskuse byly zformulovány do závěrů a doporučení společenské praxe.

Ke zdokonalení plánovitého řízení a pro zvýraznění sociálních otázek všestranné intenzifikace a vědeckotechnického pokroku se pro oblast informačního zobrazení a technického zabezpečení práce se sociální informací doporučuje:

- na základě klíčových směrů sociálního rozvoje, s využitím dosavadních teoretických i praktických poznatků zpřesnit obsah jednotlivých stránek sociálního rozvoje;
- na tomto základě, v konfrontaci se stávajícími informačními systémy určit směry dalšího rozvíjení informačního systému řízení sociálních procesů;
- konfrontovat existující a žádoucí informační zobrazení sociální reality s realitou budovaných AIS (ASŘ) v obou řídicích osách – územní a odvětvové –, na tomto základě stanovit další postup výstavby integrované soustavy AIS (ASŘ) sociálního rozvoje, zahrnující zprvu vybraná území a v nich alokované hospodářské komplexy a směřující k postupné výstavbě republikových a celospolečenského AIS (ASŘ);
- stanovit podmínky organizačního, personálního a technického hardwarového i softwarového zajištění dalšího rozvoje AIS, ASŘ sociálního rozvoje: důraz klást na proporciální technické a programové vybavení informačního procesu ve všech jeho prvcích: vznik a prvotní záznam – uložení – zpracování – vydání – přenosy mezi fázemi;
- do budování AIS (ASŘ) včleňovat programové celky (systémy) pro sociální analýzu a orientovat se na tvorbu expertizních systémů pro sociální řízení;
- v zájmu překonání dosavadní roztržitého informační základny sociálního plánování i prognózování teoretici i praktici všech úrovní, kteří pracují v oblasti výstavby

(3) Atmosféra konference byla ovlivňována příznivým složením účastníků. Převládali pracovníci řídicí praxe – 48 %, pracovníci vysokých škol a výzkumných organizací tvořili 42 % a pracovníci centrálních orgánů 10 % účastníků. Pracovníci územních orgánů tvořili 17,5 % všech účastníků a takřka 37 % účastníků z řídicí praxe.

- informačních systémů sociálních procesů, velmi úzce spolupracují na vytváření systému statistických informací pro sociální oblast, na němž pracuje FSÚ;
- součástí plánů sociálního rozvoje na všech stupních se stávají otázky udržení a zlepšení kvality životního a pracovního prostředí, tyto problémy musí vstoupit i do kolektivních smluv; v tomto smyslu je nutno orientovat také informační základnu sociálního plánování;
 - nadále pokračovat v hledání účinných forem a metod spojování teorie s praxí plánovitěho řízení sociálního rozvoje a úzkého propojování sociálních plánů obou řídicích os – resortní i územní; v organizacích pak co nejúžší propojování plánů technického, ekonomického a sociálního rozvoje; propojování informačních systémů v tom hraje významnou úlohu;
 - jako výchozí informaci pro plánovitě řízení personálního a sociálního rozvoje ve výrobních organizacích využívat „popis pracovního místa“ a z něj odvozený „popis pracovní funkce“; takto koncipovat také informační systém;
 - pokračovat v urychleném zpracování specifických stránek plánů sociálního rozvoje v organizacích nevýrobní sféry, ve výrobních družstvech a zemědělských podnicích i družstvech;
 - podrobněji analyzovat dosavadní zkušenosti propojování technických, ekonomických a sociálních plánů, jakož i sociálních projektů ve výrobních organizacích, především v resortu FMHTS;
 - věnovat zvláštní pozornost otázkám převoditelnosti programového díla mezi různými typy výpočetní techniky, zvláště pak mezi novými modifikacemi výrobků jednoho výrobce a jedné třídy počítačů; požadovat od výrobce, aby tato otázka byla zahrnuta do řešení inovace a vyřešena;
 - urychleně a v širokém rozsahu připravovat řídicí pracovníky, štábní pracovníky řídicích a centrálních orgánů, pracovníky projekce a konstrukce na práci s výpočetní technikou a informačními systémy v interakčním režimu i na práci s osobním počítačem;
 - novější typy osobních počítačů ve třídě „profesionální“ nebo se k ní blížící vybavovat programy pro práci s informačními soubory;
 - orientovat tvorbu programového díla pro informační systémy na tvorbu systémů („balíků“) expertního charakteru;
 - uvažovat o zřízení instituce, která by se zabývala poradenstvím v oblasti programového vybavení informačních a řídicích systémů sociálního plánování a řízení, včetně rozšiřování osvědčeného programového díla;
 - při koncipování informačních systémů sociálního plánování a řízení je nutno se vyvarovat všech forem „sociálního resortismu“ a hledat především možnosti využití existujících a v praxi zavedených informačních zdrojů;
 - v informační, jakož i ve všech ostatních oblastech plánovitěho řízení sociálního rozvoje, hraje rozhodující roli systémový přístup; vyžaduje interdisciplinární řešení s využíváním týmové práce; teoretické a metodické otázky, jakož i praxi týmové práce, je třeba zařazovat do školské, mimoškolské, vědecké i profesní přípravy;
 - při tvorbě automatizovaných informačních systémů pamatovat na ochranu dat; jednak obsahu datového souboru, jednak samotných médií;
 - doporučuje se hlouběji teoreticky rozpracovat otázky obsahu, formy a hodnoty informace i jejich vzájemných vazeb: posoudit proporce pozornosti a úsilí doposud věnované ovládnutí uvedených jevů na základě vědeckého poznání. V této souvislosti uvažovat o formování „informačního průmyslu“ jako garanta tvorby obhospodařování i exploatace informací ze společenských zdrojů, jímž se stávají komplexní informační systémy. Úkolem informatiky je zajišťovat co možná nejpodrobnější a nepřesnější informační zobrazení odrazu společenské reality a zároveň co nejjednodušší a relativně snadno zvládnutelné formy získání uložených informací uživateli, včetně metod jejich interpretace. V každém případě je zapotřebí postavit „informatiku“ do nového světla a překonat dosavadní roztržitost a nekomplexnost informačních systémů.

Účastníci konference zdůraznili, že plánovitě řízení sociálního rozvoje a jeho realizační forma, plány kádrového, personálního a sociálního rozvoje, se musí stát nástrojem všestranné intenzifikace společenského reprodukčního procesu ve shodě s úkoly, které jsou vytyčovány centrálními orgány Komunistické strany Československa, především pak sjezdy KSČ. Jedním z významných úkolů nastávajícího období je vytvořit odpovídající a účelné informační zobrazení společenské reality nejenom pro potřeby řídicích orgánů, ale také pro využití organizacemi ROH i jinými společenskými organizacemi pro zvyšování a zkvalitňování účasti pracujících na řízení.

Vladimír Pernica